

Alko ja 90-luvun paineet

Suomalaiseen alkoholipolitiikkaan ja Alkoon sen toteuttajana kohdistuu monenlaisia paineita 90-luvulla. Suomen osallistuminen Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen aiheuttaa pääosan noista paineista. Osa taas on kotoista perua, vaikka ne usein esitetäänkin ikään kuin yhdenytymisestä aiheutuvina vaateina. Riippumatta siitä, millaisen EY-ratkaisun Suomi tekee, täysin entisellään monopoli ei tule pysymään, kuten pääjohtaja Heikki Koski viime numeromme haastattelussa totesi.

Tuleva — ja osin jo meneillään oleva — murros on mahdollista nähdä kahdella tavalla. Se voidaan kokea suureksi vaaraksi, joka uhkaa kaikkia keskeisiä periaatteita ja käytäntöjä, joiden mukaisesti suomalainen alkoholikontrolli on pitkään toiminut. Tai se voidaan kokea mahdollisuudeksi, joka tarjoaa tilaisuuden vuosikymmenten varrella selviöiksi muuttuneiden näkemysten ja rakenteiden perinpohjaiseen tarkasteluun ja tarpeellisiksi osoittautuviin uudelleenarvioointeihin.

Ensimmäinen vaihtoehto johtaa helposti asteittain kovenevaan siilipuolustukseen, sisäisen yhdenmukaisuuden ja kurin korostamiseen, kaikkinaisen ”toisinajattelun” torjuntaan yhtiön sisällä. Keinotekoisesti luodulla ja kontrollitoimin ylläpidetyllä yhdenmukaisuudella vain on taipumus romahtaa, kun ulkoiset paineet tulevat riittävän koviksi.

Murroksen näkeminen mahdollisuutena taas kannustaisi nimenomaan Alkoa avoimeen keskusteluun. Varsin suuri osa alkoholikontrollin asiantuntemuksesta ja alan tutkimuksesta on keskittynyt monopolin siipien suojiin. Se luo edellytykset juuriin menevälle keskustelulle.

Alkoholijärjestelmämme perustavoitteena on tuotannon ja kaupan säänteleväminen niin, että alkoholihaitat jäisivät mahdollisimman pieniksi, alkoholiin liittyvää yksityistä voitontavoittelua rajoitettaisiin ja alkoholista saatavat tulot ohjattaisiin ensisijaisesti yhteiskunnan käyttöön. Tämä perustavoite vaikuttaa edelleen kestävältä. Mutta millaisin keinoin tavoitteeseen nykyoloissa parhaiten päästäisiin? Juuri tavoitteiden ja keinojen välisen suhteen arvioimiseksi kriittistä ja uudistavaa keskustelua tarvitaan.

Erityisesti tutkijoilla on tässä keskustelussa keskeinen rooli. Erimielisyyksiä ja väittelyjä ei pidä pelätä, päinvastoin. Kettil Bruun korosti aikanaan (Alkoholipolitiikka 6/81), että erimielisyys on tässä mielessä voimaa:

”Jos tutkimus samastuu vallitseviin näkemyksiin ja käytännön politiikkaan, se menettää merkityksensä. Tutkimuksen tehtävänä on — paitsi lisätä yleistä tietämystä — analysoida kehitystä eri näkökulmista ja siltä pohjalta kehitellä erilaisia vaihtoehtoja ja toimintamalleja. Tästä syystä tutkimuksen ja käytännön päätöksenteon välillä on luonnollinen, rakenteellinen jännite, ja tämä vain on opittava tietoisesti hyväksymään. Eivät tutkijat ole ilkeyttä kriittisiä, se kuuluu heidän toimenkuvaansa.”

Vapaa ja kriittinen keskustelu luo edellytyksiä sellaiselle sopeutumiselle, jossa alkoholipolitiikan terve ydin voidaan muuttuvissa olosuhteissa säilyttää. Voi olla, että sopeutuminen vaatii tuntuviakin muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön. Tässä prosessissa Alkon ja sen asiantuntijoiden tulisi olla aktiivisia ja aloitteellisia. Jos aloite ei ole monopolilla, sen ottaa joku muu.

Jorma Hentilä — Matti Virtanen